

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Orientering om arbeidet med Norskrussisk juridisk ordbok	
Forfatter:	Aud Anna Senje	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 11, 2012, s. 555-562 Rapport från Konferens om lexicografi i Norden, Lund 24.-27. maj 2011	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for lexicografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Orientering om arbeidet med Norsk-russisk juridisk ordbok

Aud Anna Senje

Norway and Russia cooperate in many fields, and bilateral contact at a professional level largely depends on translators and interpreters. There is thus a great need for specialized dictionaries. This particular dictionary is a result of my twelve years of work within the Norwegian police. It provides a basic vocabulary of terms used in the fields of legal and police work, but it is of course not comprehensive. Its profile is general, and the main emphasis is on criminal law. Not all entries are strictly 'legal'. Terms that in a given context may have a specific meaning, but that are used so often in everyday language that they are perceived as 'common', are included. I have also included relevant terms from other special fields, such as finance, administration, medicine, environment, fisheries and IT.

The dictionary is mainly intended for translators, interpreters, the police, the prosecuting authority, and government officials, e.g. at Norwegian diplomatic representations in Russia and the former Soviet republics. My purpose has been to create a practical tool, rather than a work of reference with detailed information about the differences between the Norwegian and the Russian legal systems.

The supplement contains titles of selected Norwegian acts with suggested translations into Russian, and titles of selected conventions in Norwegian, Russian, and English.

Norsk-russisk juridisk ordbok ble utgitt på forlaget Unipub i august 2010. Dette er en av ytterst få fagordbøker mellom norsk og russisk.

Her vil jeg orientere om bakgrunnen for ordboken og litteratur og kilder jeg har brukt. Jeg vil begrunne utvalget av oppslagsord og vise konkrete eksempler på særlig problematiske termer. I tillegg vil jeg orientere om samarbeidet med fagkonsulentene og om kontakten med forlaget underveis i prosessen.

Målgruppe og formål

Målgruppen for denne ordboken er først og fremst oversettere og tolker, ansatte og studenter ved universiteter og høyskoler, men også andre som på ett eller flere fagfelter samarbeider med russere, kan ha nytte av boken. Det kan være for eksempel forskere og fagmiljøer, departementer, norske utenriksstasjoner i Russland og tidligere sovjetrepublikker, sentrale og regionale organer innenfor offentlig forvaltning (kanskje særlig innenfor Barentssamarbeidet), politiet og påtalemyndigheten, tollvesenet, næringslivet og frivillige organisasjoner.

Mitt formål har vært å lage et praktisk verktøy, ikke et juridisk oppslagsverk med utdypende informasjon om forskjellene mellom norsk og russisk rettsystem og lovverk. Brukere som trenger slik bakgrunnsinformasjon, må derfor søke andre steder.

Bakgrunnen for ordboken

Norge har et omfattende samarbeid med Russland på mange fagområder. Selv om engelsk stadig oftere brukes som forhandlingsspråk (mest på statsrådsnivå), er det norsk-russiske samarbeidet fortsatt i stor grad avhengig av tolker og oversettere. De fleste møter på forskjellige fagområder, enten det er på departementsnivå eller mellom underliggende etater og tjenester, foregår fremdeles på russisk og norsk med tolk.

Med andre ord er det et stort behov for fagordbøker og for en enhetlig terminologi innenfor de enkelte fagområdene. De som føler dette behovet sterkest, er oversettere og tolker. Men også fagmiljøene, undervisningsinstitusjonene og brukerne av oversetter- og tolketjenester vil være tjent med flere fagordbøker.

Av fagordbøker mellom norsk og russisk finnes fra før bare en håndfull:

Russisk-engelsk-norsk og norsk-engelsk-russisk skogordbok (2003)

Norsk-russisk militær ordbok (1993)

Russisk-norsk militær ordbok (1993)

Norsk-russisk og russisk-norsk fiskeriordbok (1986)

Norsk-russisk polyteknisk ordbok (1970)

Selv har jeg i en årrekke arbeidet med oversettelse av ulike fagtekster, både som fulltidsansatt oversetter og tolk i staten og på frilansbasis. Oversettere er generalister. Vi kan velge å spesialisere oss på ett eller flere områder. Da trenger vi kunnskap som vi ikke får gjennom et ordinært språkstudium. Ofte må vi famle og snuble oss inn i denne kunnskapen. Det er nettopp slik famling og snubling som er opphavet til denne ordboken.

Hvorfor nettopp juridisk ordbok?

For det første kan en juridisk ordbok være nyttig også i ikke-juridisk sammenheng, siden jus overlapper mange andre fagområder. For det andre har Norge og Russland i flere år hatt et retts- og politisamarbeid. I 1998 inngikk de to landene en formell avtale om kriminalitetsbekjempelse, og Norge har utplassert to politisambandsmenn i Russland. De er kontaktpersoner for norske myndigheter, og de har behov for oversettelse av juridiske tekster både til og fra russisk. For det tredje etablerer stadig flere russere seg i Norge, og de har behov for å få oversatt blant annet dokumenter som gjelder statsborgerskap, skatt, eiendom, arv og skifte. I tillegg trenger de et begrepsapparat innenfor «hverdagsjus». For det fjerde hadde jeg som oversetter behov for et verktøy som ikke fantes, og derfor måtte jeg lage det selv. Som de fleste andre oversettere utarbeidet jeg mine egne termlister. Gjennom arbeidet mitt fikk jeg etter hvert en så stor samling av juridiske termer at jeg mente materialet burde gjøres tilgjengelig for andre oversettere. Alle er tjent med en enhetlig terminologi.

Litteratur og kilder

I arbeidet med ordboken har jeg i stor grad basert meg på *Norsk-engelsk juridisk ordbok* av Åge Lind (2003) og valgt ut det jeg antok ville være relevant i norsk-russisk sammenheng. Videre har jeg benyttet andre tospråklige ordbøker, fagtekster og åpne kilder på Internett. I tillegg har jeg brukt avisartikler, norske og russiske dommer, tiltaler, rettsanmodninger og internasjonale konvensjoner. Dessuten har jeg brukt russiske kriminalromaner, der man kan finne nyttig informasjon som ikke finnes andre steder, blant annet intern politisjargong.

Blant de viktigste kildene mine er en dansk og en svensk ordbok. *Russisk-dansk juridisk ordbog* (Lykke Holst, Alice m.fl. 1999) inneholder både fagtermer og bakgrunnsinformasjon om det russiske rettsystemet. Utgangspunktet er russisk virkelighet, så enhver oversetter eller ordbokforfatter må vokte seg vel for å tro at den kan «speilvendes». *Svensk-rysk uppslagsordbok: juridik, förvaltning, ekonomi* (Rivelis, Eugene 1998) inneholder både termer og bakgrunnsinformasjon. Utgangspunktet er svensk virkelighet. Dette er en meget solid bok, men dessverre er den i begrenset grad anvendelig for norske oversettere, i og med at forskjellene mellom norsk og svensk forvaltningspråk er temmelig store.

Utvalg av oppslagsord

Norsk-russisk juridisk ordbok har ca. 3800 oppslagsord. Jus er et omfattende fagområde, og denne ordboken er selvsagt ikke uttømmende. Det var helt nødvendig å avgrense stoffet for å gjøre utgivelsen overkommelig. Ordbokens profil er generell, med hovedvekt på terminologi fra strafferettens område og fra praktisk politiarbeid.

Gjennom tolv års arbeid i politiet har jeg tolket under avhør og i møter, og jeg har oversatt dokumenter i straffesaker og identifiseringssaker. Det dreide seg ikke bare om juridiske tekster, men også bank- og regnskapsdokumenter, obduksjonsrapporter, bryggesedler og tolldeklarasjoner, for å nevne noe. Innenfor politisamarbeidet kommer man altså inn på en rekke andre fagområder – noe som avspeiles i utvalget av oppslagsord i denne boken.

Eksempler på termer fra andre fagområder som er tatt med i boken:

- økonomi og forvaltning
  - o *anbud, bokføring, resultatregnskap, skattefradrag, tollklarering*
- medisin og psykologi
  - o *blodprøve, DNA-test, overdose, personlighetsforstyrrelse*
- miljøvern
  - o *forurensningskilde, miljøavgift, spesialavfall, utslipp, verneområde*
- fiskeri
  - o *bryggeseddel, fiskerioppsyn, fiskevernsoner, overfiske*
- IT
  - o *beskyttelsesbrudd, datavirus, hacker, phishing, sikkerhetskopier*

Termer som i en gitt kontekst kan ha et faglig innhold, men som opptrer så ofte i dagligspråket at de gjerne oppfattes som allmenne, er tatt med, f.eks. *alkoholmisbruk, bilbelte, dirk, håndvåpen, promillekjøring, skattekort, tips*. Jeg har også tatt med termer som kan være aktuelle i etterforskning av saker, f.eks. *etterforskningsskritt, fingeravtrykk, gripeenhet, konfrontasjon, overflatespor, spaning, tjenestehund*.

Utgangspunktet for ordboken er norsk virkelighet, og forklaringer og kommentarer gjelder norske forhold, også der det ikke er spesifisert. Ved hjelp av andre ordbøker og åpne nettkilder har konsulentene og jeg, så langt det er mulig, forsøkt å finne ekvivalente uttrykk på russisk. Dersom en norsk term ikke har noen tilfredsstillende ekvivalent i russisk, mener vi det er viktigere å forklare hva som ligger i den, enn å hente en kjent term fra russisk virkelighet som dekker innholdet i den norske termen kun delvis eller tilnærmet, og som følgelig kan føre til misforståelser.

Grammatisk informasjon og trykk

Informasjon som forutsettes kjent eller som kan finnes i allmennordbøker, er ikke tatt med (f.eks. grammatisk kjønn og bøyningsmønster). Ordklasse er bare angitt ved grammatiske homonymer, eller der det er fare for forveksling. I de aller fleste tilfeller er begge aspektformer av verbet tatt med i den russiske oversettelsen.

Trykk er bare angitt der det er helt nødvendig, f.eks. hvis imperfektivt og perfektivt aspekt av verbet har samme stavemåte, og bare uttalen skiller. Eksempel: **avkorte** уреза́ть/урэза́ть.

Konkrete eksempler på utfordringer i arbeidet med ordboken

1. Norsk term uten ekvivalent i russisk

Det hender at norske myndigheter ber om bevisopptak i Russland. Definisjonen på *bevisopptak* er «det å oppta forklaring avgitt under ed for å sikre bevis», altså rettslig avhør av et vitne før selve rettssaken. Formålet er å protokollere forklaringen og sikre den som bevis i tilfelle vitnet selv ikke kan møte under hovedforhandlingen. Noe tilsvarende praktiseres ikke i Russland, så termen må oversettes med en forklaring. Dersom den russiske termen for bevis – доказательство /dokazatel'stvo/ – blir brukt i en oversettelse av en rettsanmodning om bevisopptak, kan det føre til at norske myndigheter som ber om rettslig bistand, ikke får det de ber om.

2. Norsk term med delvis ekvivalent i russisk

I russisk rett skiller man ikke mellom *siktelse* og tiltale, slik man gjør i Norge. En siktelse er et foreløpig anklagedokument mot en person som påtalemyndigheten antar har begått en straffbar handling. Siktelsen utarbeides i innledningsfasen av etterforskningen. Når etterforskningen er ferdig, tar påtalemyndigheten ut *tiltale* dersom den mener at den siktede skal dømmes for den handlingen han er siktet for. (Tiltalen er et offisielt dokument; siktelsen er det ikke.) På russisk brukes bare én term for begge: обвинение /obvinenie/. *Siktelse* må dermed oversettes med samme ord som *tiltale*, med en forklaring i parentes.

3. Omfattende norsk term

Noen termer dekker et vidt spekter av begreper. Et eksempel på det er *overgrep*, som kan bety alt fra inngrep i rettigheter til fysisk vold. Under tvil kom konsu-

lentene og jeg fram til en inndeling i fire hovedbetydninger: 1 (*inngrep i rettigheter*) 2 (*vold*) 3 (*seksuelt misbruk*) 4 (*urettferdighet*).

4. Misvisende eller ikke selvforklarende norsk term

En del norske termer er langt fra selvforklarende. Noen er til og med direkte misvisende, som *ekteskapsattest*. Denne termen kan lett bli oppfattet som *vigselsattest*, og dermed blir den oversatt feil. En ekteskapsattest er en bekreftelse på at norske myndigheter ikke har funnet noe som er til hinder for at en norsk borger gifter seg med en utenlandsk borger – altså nesten det motsatte av en vigselsattest.

En *navnemelding* er ikke en kunngjøring, slik man skulle tro. *Melding* er i denne sammenhengen en søknad (jf. *byggemelding*, som er en skriftlig søknad). En navnemelding er altså en søknad til myndighetene om å få endre etternavn eller fornavn.

5. Termer som lett kan forveksles

Noen vanlige termer som ofte blir forvekslet, og dermed oversatt feil, er *asylsøker* og *flyktning*. Her er det svært viktig å få på plass standardiserte oversettelser. Utlendingsdirektoratets definisjoner:

«En *asylsøker* er en person som på egen hånd og uanmeldt ber myndighetene om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort. *Flyktning* er et vanlig samlebegrep for alle som har flyktet fra hjemlandet, uavhengig av fluktårsak. I juridisk forstand en person som har fått innvilget politisk asyl.»

Andre eksempler på termer som lett kan forveksles, er *bortvisning* og *utvisning* (utvisning er en strengere reaksjon enn bortvisning), *dødsattest* (legeerklæring om dødsfall) og *dødsmelding* (melding til skifteretten fra de pårørende), *åstedsbefaring* (rettslig undersøkelse av et åsted, skjer under rettsforhandlingene) og *åstedsundersøkelse* (politiets tekniske undersøkelser på et åsted, skjer rett etter at en hendelse er avdekket).

6. Betydningsforskyvning

Termene *gårdsnummer* og *bruksnummer* har fjernet seg fra grunnbetydningen, og de er ikke lenger selvforklarende. *Gårdsnummer* er registreringsnummeret til en landeiendom, som kan være delt opp i flere bruk. Opprinnelig var det gårdsbrukene som ble tildelt gårdsnummer. Etter hvert ble gårdsnummer innført også i byene. *Bruksnummer* er registreringsnummeret til en selvstendig fast eien-

dom. I våre dager har ikke disse numrene nødvendigvis med gårdsbruk å gjøre. Også en bygård eller en leilighet har et gårds- og bruksnummer. *Gårdsnummer* blir tidvis oversatt feil fordi oversetteren oppfatter *gård* som «bondegård».

7. Faste vendinger

Til jusspråket hører ikke bare fagtermer, men også en del faste vendinger som ikke så lett lar seg forklare. Et eksempel er uttrykket «gjøre gjeldende». Ordet *gjeldende* i seg selv betyr «gyldig». Men «gjøre gjeldende» betyr rett og slett å vise til, hevde, påstå, bruke som argument. «Å gjøre en mangel gjeldende» betyr nærmest å vise til eller hevde at det er en mangel ved noe, f.eks. en vare man har kjøpt, for deretter å kreve kompensasjon. Den russiske termen for *gjeldende/gyldig* – действующий, действительный /dejstuvjusjtsjij, dejstvitel'nyj/ – kan dermed ikke brukes i oversettelsen.

Samarbeidet med konsulentene

For å kvalitetssikre manuset mitt bad jeg forlaget om å engasjere to konsulenter. Språkkonsulenten har russisk som morsmål og lang erfaring som oversetter. Den juridiske konsulenten har norsk som morsmål og behersker russisk.

Filologene (forfatteren og språkkonsulenten) og juristene (den juridiske konsulenten og hans medhjelpere) hadde nokså ulik tilnærming til stoffet. Juristene så nok for seg et oppslagsverk for jurister og ønsket derfor å legge inn omfattende og presiserende forklaringer til (eller i stedet for) flere av termene. Forklaringer kan selvsagt forsvares i tilfeller der det ikke finnes noen ekvivalent term i målspråket, men de bør ikke være for lange. Oversettere som skal bruke ordboken i arbeidet sitt, må kunne finne tilfredsstillende løsninger som fungerer i løpende tekst. For at ordboken skulle bli mest mulig funksjonell og brukervennlig, valgte jeg å sløyfe eller forkorte en del av forklaringene.

Filologene og juristene var av og til uenige om hvilke termer som var relevante å ta med. Det hendte at vi var uenige om løsninger og oversettelser. Selvsagt oppstod det også misforståelser underveis, og vi måtte stadig korrigere hverandre. Noen ganger måtte jeg rette meg etter juristenes forslag, andre ganger var det omvendt. Men vi hadde gode og nyttige diskusjoner og har forhåpentlig funnet brukbare løsninger. For meg har det vært en svært nyttig erfaring å samarbeide med fagpersoner.

Samarbeidet med forlaget

Generelt er det svært vanskelig å skape interesse for en slik fagordbok i norske forlag. Det tok flere år å finne et forlag som våget å satse på prosjektet mitt, og dette forlaget hadde ingen erfaring med ordbokproduksjon. Jeg måtte kontrollere manuset svært nøye i alle faser og vise hvordan oppsettet skulle være. Det var en lærerik prosess både for meg og forlaget.

Rettelser og tillegg til ordboken

Forlaget har opprettet en egen nettside der mine rettelser og tillegg er lagt ut: www.norussjus.unipub.no. Jeg tar gjerne imot tilbakemeldinger fra brukerne.

Aud Anna Senje
Språkrådet, Oslo
aud.anna.senje@sprakradet.no